

Over grensa til Norge – på jakt etter arbeid

Svensk innvandring til Grimstad-området på 1800-tallet

Roald Hanssen

En dag utpå ettervinteren 1888 kom en ung svenske gående over Naudenes på vei mot Roresanden. Det var August Bengtson fra Båstad i Skåne. Hjemmefra hadde han fått reisepenger til Göteborg, ca. 15 mil lenger nord. Herfra måtte 18-åringen klare seg sjøl. Målet var Aust-Agder og arbeid, kanskje Amerika etter hvert.

Utsnitt av fotografi av familien Bengtson med barna, ca. 1923.

Jeg forestiller meg at han på turen fra Grimstad oppover den fine Rore-chausseen hadde følge med broren Emil. Han var 24 år gammel, sjømann, og var ved folketellinga tre år tidligere bosatt i Storgata i Grimstad. Jeg tenker meg også at det var Emil som hadde ordna jobb for lillebroren hos Bendiks Imenes på Resvik, som trengte gårdsgutt. De to var sønner av en nybrottsbonde og vant til gårdsarbeid. Da de kom helt ned til det svære, snødekte Rorevannet, og Emil sa at nå var de framme, skotta August litt oppgitt utover den svære snøflata og utbrøt: *Her blir det mycket at pløja til våren!* Han trodde åpenbart at det islagte Rorevannet var innmarka til Resvik-gården.

Den samme August var min mors far, og jeg vil også bruke et par andre episoder fra livet hans for å prøve å gi den svenske innvandrer en et ansikt.

En bølge av svensker

August var ikke alene. Å si at det rant svensker til distriktet i strie strømmer, er nok å ta hardt i. Men i perioden fra 1865 til 1900 kom det bølger av svenske innvandrere til Norge. Stadig flere trakk sørover langs Skagerrakkysten på jakt etter arbeid, også så langt som til Grimstad-området, som danner vestgrensa for akkurat denne folkevandringa.

I Norge var det ved folketellinga 1865 ca. 17 000 utlendinger, omtrent 75 % svenske. I 1900 var tallet steget til 66 000, derav 50 000 svensker. I 1865 bodde det 437 svenskfødte i Aust-Agder, 10 år senere

Kaptein August Bengtson.

1440. I de fire kommunene som i dag utgjør Grimstad, bodde det i 1865 73 svensker. 10 år senere var tallet steget til 224, og i 1891 ble toppen nådd, med 299 av et totalt folketall på 11 319, altså henimot 3 %. Dette året utgjorde antallet innvandrere fra alle andre nasjoner 35. Så svenskene dominerte innvandringsbildet nesten totalt.

Aust-Agder eller Amerika

Fra 1850 til 1900 var Aust-Agder prega av kraftig befolkningsvekst. Svenskene var ikke de eneste innflytterne. Ungdom fra innlandet søkte ut mot kysten, og særlig fra de indre bygdene i Vest-Agder kom det mange som søkte et bedre liv i de dynamiske byene i øst, der skipsbygging og skipsfart ga brød for stadig flere.

Innvandringa fra Sverige er egentlig et paradoks: Mens folk fra Aust-Agder reiste i tusentall til Amerika for å skape et bedre liv, ble dette området endestasjonen for mange svensker med samme ærend. Fra Grimstad emigrerte for eksempel 705 personer de siste 5 åra opp til 1891, toppåret da det ble telt 300 svenskfødte i distriktet. Det ser ut til at svenskene fylte opp jobber som måtte by seg etter Grimstad-ungdom som hadde satsa på Amerika. Ekspansive skipsbyggere og redere fikk tilført hardt tiltrengt arbeidskraft.

Fra steder i Båhuslen fortelles at der hadde fattig ungdom bare to alternativer: Enten å reise til Amerika, eller til Aust-Agder. I den store svenske utvandrerhistorien er likevel det som skjedde her i Aust-Agder et beskjedent mellomspill. Mens det mellom 1850 og 1910 emigrerte ca. 70 000 svensker til Norge, reiste det over en million til Amerika, 80 000 til Danmark og 25 000 til Tyskland.

Anna Gurine og August Bengtson med barna, ca. 1923. Sittende foran: Åsta, Elna og Sofie. Stående: Gudveig, Olaf, Nelly og Arthur.

Tidlig innvandring

I 1795 kjøpte Frolands Verk Gurebo gård, et travelt bruk med mølle, sagbruk, og etter hvert spikerhammer som verket drev. Her finner vi svenske navn helt tilbake på 1700-tallet. Det var håndverkere, eller eksperter. Flere var hammersmeder med erfaring fra jernverk i hjemlandet.

Etter «flåteranet» i København i 1807 var Danmark og dermed Norge i krig med England, fra mars 1808 også med Sverige. Nå ble alle svensker bosatt i riket ansett som suspekter, og innkalt til tinget for å sverge troskapsed til kongen i København. Blant de 28 som møtte fram i Nedenes amt finner vi 34 år gamle Carl Langstrøm, som var gift og bosatt 10 år i Grimstad, samt Peter Nystrøm, 35 år, bosatt på Haaø i 10 år.

Men det er først når vi er forbi 1850 at svenskene søker til Agderkysten for alvor. Da er det unge, fattige, stort sett ufaglærte mennesker på jakt etter det arbeid som måtte by seg. Veksten i innvandringa er markant fram mot 1880, så flater den ut før dårlige tider tvinger svenskene til å søke hjem igjen, eller videre til Amerika.

Hvorfor kom svenskene til Aust-Agder og Grimstad?

Svenskene var på jakt etter arbeid. Sverige var prega av nødsår, befolkningsvekst og hard omstilling i landbruket, slik at store grupper på landsbygda hadde svake utsikter til arbeid i eget hjemdistrikt. Særlig i den første perioden var det den sterke sjøfartsnæringa som ga arbeid både til svensker og innflyttere fra Agders innland. Grimstad og særlig Arendal var nasjonale kjemper i sjøfarten med mannskapsbehov på flere tusen mann, og skipsbygginga ved Grimstad var eventyrlig ekspansiv. Også industrien fanga opp innflytterne: dampsgjer, møller og mekaniske verksteder. En voldsom aktivitet pressa lønnsnivået opp, og tidvis lå både sjøfolk og arbeidere på land over landsgjennomsnittet, langt over det svenskene var vant til hjemmefra. Seinere var det blant annet de mange veianleggene i distriktet som representerte en sjanse for hardt arbeidende svensker.

Hvem var de som kom?

Svært mange kom fra den svenske landsbygda, fra det vi i Norge vil kalle husmannshjem. De var fattigfolks barn som søkte lykken i nabolandet. Den store flyttestrømmen i 1870-åra besto stort sett av ufaglært ungdom, og færre håndverkere enn de første åra etter 1850.

I begynnelsen var det en klar overvekt av menn blant innvandrerne. Seinere skulle dette bildet endre seg, og ved de siste folketellingene finner vi stadig flere kvinner.

August Bengtson og datteren Gudveig om bord på Bangs fullrigger "Skaregrøm". De er på vei fra Norrkøping med trelast til Adelaide i Australia en gang på høsten 1924. Svenske August seilte først for Tønnevolds rederi, deretter i mange år for Jørgen og Johan Bang.

Foto utlånt av Tone Mille Kristiansen Røkenes.

August og kolleger på Sand Mølle, som han var med og startet.

Hva arbeidde svenskene med?

Skipsfartskrisa i 1880-åra hadde gjort det vanskeligere for innflytterne. I Arendal gikk tre banker over ende i 1886, og konkursene var mange. Det ble kamp om jobbene, og økt irritasjon over svenskene. Mange vurderte å reise hjem til Sverige eller videre til Amerika.

I 1891 bodde det 226 svenskfødte menn og 73 kvinner i Grimstad-distriktet, sysselsatt i et mangfold av yrker. Det var 38 menn på sjøen, 35 jobba på verft, 32 var gårdbrukere og 19 steinarbeidere. Så var det 17 murere, 13 veiarbeidere og 17 tjenestegutter, foruten et mindre antall håndverkere. 12 svenske menn er oppgitt som «for tiden i Amerika», en i Australia, så vi ser at arbeidsmarkedet i distriktet var i ferd med å bli slakkere.

Av kvinnene oppga 47 at de var husmødre og 9 at de var tjenestefolk på gårder eller hos velstående byborgere. Et par damer drev hotell, og et par drev forretning. Og så finner vi en kvinnelig skipsreder!

Det er riktig at svenske steinhoggere utgjorde et markant innslag her i distriktet, men de var ikke så tallrike som mange synes å tro. En av de store arbeidsplassene for denne gruppa var på Mollen, utenfor Hesneskanalen, der konsul Evensen i Arendal tok ut granitt. På det meste arbeidde det 25 svenske steinhoggere her ute, fortalte Loll Bjørklund fra Fevik. Hans egen far Axel var formann her. Konsulen gikk fallitt, men Axel var blant steinhoggerne som forble i distriktet, bosatt på Fevik.

Stort sett fikk svenskene jobber i utprega lavstatusyrker. Det ser ut til å ha vært vanskeligere for en svenske å avansere, f.eks. som sjømann, enn en av distriktets egne. Men ved de siste folketellingene finner vi en god del svenske styrmenn og kapteiner, og i 1891 to svenskfødte skipsredere her i distriktet. Bestefar August begynte altså som gårdsgutt. Et par år etter ble han sjømann, og avanserte etter hvert til offiser og endelig skipper, med sertifikat fra 1897.

Hvor i Sverige kom de fra?

Folketellingen i 1875 er den eneste som gir opplysninger om hjemsted i Sverige. Det kom innvandrere fra omtrent hele landet. Men i Grimstad, som i Arendalsområdet, er Båhuslen sterkt overrepresentert.

Svært mange kom fra sogn som Tanum, Kville, Mo og Svarteberg, som ble tappa for ungdom som reiste til Aust-Agder. Fra 1870 sank folketallet i dette distriktet med 40 %!

Av de 167 jeg har klart å identifisere hjemsted for, kom:

- 81 fra Båhuslen
- 30 fra Skaraborgs len
- 14 fra Elfsborg len
- 14 fra Vermlands len

Altså kom 139 av 167 fra de 4 lenene nærmest grensa helt i sør av Norge. På dette punktet var bestefar August et av unntakene. Han kom fra Båstad i utkanten av det fruktbare Skåne. Men han var en av riktig mange barn i en husmannsfamilie.

Fra Boarp ved Båstad, nordvest i Skåne, August Bengtsons barndoms-hjem. Her halvbroren Leonard med sin familie og sine to hester. Gårdsbygningene er tradisjonelt stråtekket og med typisk skånsk hesteskoform.

Hvilken reiserute fulgte de?

Mange av svenskene kom landeveien. Det kan vi se av passprotokollene. Mange hadde vært innom minst en by på Østlandet på vei mot Aust-Agder. Også folketellingene avslører slike stopp i reiseruta, der svenske ektepar får barn i både en og flere byer lenger øst på kysten, før de til slutt havner her.

Fra Båhuslen kunne en også reise med båt. Små frakteskuter gikk langs kysten til Gøteborg eller til byene ved Oslofjorden. Ettersom denne trafikken økte, begynte svenske skippere å seile passasjerene sine helt ned til Agder, spesielt til Arendal. I 1870 kom det for eksempel 16 frakteskuter fra Båhuslen med svensker til byen.

Gammelt bilde fra Rockekull, like ved Båstad i Skåne.

Hvor slo svenskene seg ned?

Akkurat her i vårt distrikt stoppa innvandringsstrømmen opp. Landvik og Eide har påfallende lavt innslag av svensker; Eide aldri mer enn 9 personer, mens Landvik var oppe i 18. Grimstad og Fjære derimot, har prosent opp mot de sentrale områdene rundt Arendal. Fjære nådde en topp i 1891 med 166 svensker, eller 3,4 %. I Grimstad bodde det 110 svensker i 1891. Det høres ikke så mye ut, men det betyr at det bodde en svenske i hvert fjerde hus!

Det var særlig i Grimstad og Fjære at skipsfarten og skipsbygginga var hjørnesteinen i arbeidslivet og ga muligheter for innvandrerne. Sterke svenske innslag finner vi på Fevik, i Storgata og videre oppover på Frivoll.

Bestefar August var blant de som flytta en del: Fra Roresanden til Landvik, til Støle, til Molland, til Fagervoll i Fjære, og til slutt Solbakken, omtrent der Frikirka ligger nå.

Sosial tilpasning - assimilasjon

De fleste innflytterne fra nabolandet lot seg greit innordne i et norsk bygde- eller småbysamfunn. Det var f.eks. svenskfødte Axel på Konnestad som tok initiativ til den første ordentlige 17-maifeiringa i Fjære, og svenskene passa godt på å heise det norske flagget ved alle mulige anledninger. Dette ble lagt merke til i en periode da den politiske

konflikten mellom de to landene ble stadig mer alvorlig. Det er en rekke tegn på at innflytterne forsøkte å tilpasse seg. De endra kanskje navnet sitt fra Andersson til Andersen, de døpte etter hvert barna sine Kristian og Nicolai i stedet for Alida, Albin og Olof. De prøvde å snakke norsk, med mer eller mindre hell.

Giftermålene sier noe om sosiale kontakter. Valg av ektefelle vil bare i liten grad skje på tvers av kulturelle og sosiale barrierer. De aller fleste svenskene her i distriktet gifta seg norsk, noe som letta integrasjonen i det norske samfunnet.

Bestefar August møtte sin Anna Gurine, født på Alsand i Landvik, og det ble giftermål like før århundreskiftet. Da var han 29 år gammel og ho 25.

Nå var ikke forholdet mellom lokalbefolkningen og svenskene helt rosenrødt. Det viser en episode ved Vassbekk bro i 1878, omtalt av Hans Hanssen Rep. På denne tida oppholdt det seg en del svenske veiarbeidere i Grimstad. Mange var *«raa og uopdragne mennesker, henfalne til drikk, og de skaffet politiet og de fredlige borgere mange ubehageligheter»*.

Med bakgrunn i byens svake politibemanning (en politibetjent, en dagvekker og to nattvekkere) mente svenskene de kunne bære seg som de ville. En lørdag ettermiddag hadde en flokk svensker lagt byens utmerkede politikonstabel i bakken. Folk strømmet til for å hjelpe betjenten, og svenskene roet seg, før de syngende og skrikende gikk gjennom gatene, så folk rømte inn og låste dørene.

Men ikke alle. Det var en god del *«kjække sjøgutter hjemme, deriblant to ekte yenkiseilere, kjent som sterke og opplagte slåsskjemper»*. Sjøguttene fulgte etter svenskene oppover Storgata, og så begynte det største slagsmålet til nå i Grimstad. De brøt ned kornstaur og gjerdestolper til våpen. Til slutt trakk svenskene seg tilbake, beseiret. Folk vendte trygge hjem, og alle roste sjøguttene som hadde klart å redde byen for en storm av veislusk.

Det ble foretatt avhør av både svensker og Grimstad-gutter, og et par av sjøguttene fikk bøter. Men takknemlige borgere betalte mulkten. Noe lignende skal aldri ha gjentatt seg senere.

Dette kan vi smile av i dag. Verre enn å bli rundjult føltes det nok for svenskene å bli erklært uønska som arbeidsfolk. Dette skjedde bl.a. i Arendal, da den lokale Samholdsforeningen som ett av 8 programpunkter vedtok «Forhindring av Indvandring av fremmede Arbeidere». Det var særlig sesongarbeiderne de hadde i tankene, - ungguttene fra Båhuslen som kom med båt om våren og stakk hjem om høsten - og leder Andreas Hansson i Samhold anklaga i 1887 svenskene for å underby norske familieforsørgere på arbeidsmarkedet. Dette var i en tung tid, etter at krakket i 1886 hadde ført til plutselig arbeidsløshet for store grupper arbeidsfolk.

Sosiale problemer

Det var ikke alle svensker som klarte seg like godt. Men det er liten grunn til å tro at svenskene var overrepresentert som sosiale kasus eller i fengslene. Som i dag var det upopulært når innflytterne var arbeidsledige eller arbeidsuføre, slik at de belastet fattigkassa. Det finnes eksempler på at «brysomme» svensker ble satt på dampbåten tilbake til hjemkommunen. I et sjeldent tilfelle ble en svensk småkriminell utvist hele 6 ganger, vendte tilbake hver gang og ble utvist på ny etter 30 dager på vann og brød!

Når det gjelder slusken - anleggsarbeiderne – så hadde disse en annen livsstil enn sørlendingene, som av og til provoserte lokalbefolkningen.

Menighetsliv og foreninger

De aller fleste svenskene fant sin plass i statskirka. De ble i alle fall regna som medlemmer der ved folketellingene. Vi finner også noen få som medlemmer av frikirka og andre frimenigheter. Ellers ser det ikke ut til at svenskene var mer aktive i religiøs sammenheng enn lokalbefolkningen.

Heller ikke i det lokale foreningslivet ser det ut til at svenskene ble holdt utenfor. De engasjerte seg i avholdsforeninger og skytterlag, og satt i noen tilfeller også i styret for ulike foreninger.

Innvandring eller flytting innen riket?

Vi nærmer oss 1905 og slutten på unionen mellom Sverige og Norge, som både politikere og vanlige mennesker hadde måttet forholde seg til siden 1814. Var svenskeinnvandringen en «ordentlig» innvandring?

Familiebilde fra småbruket Arnebø ca. 1912. Albin Jansen var født i Lyngør det første året etter at foreldrene var kommet fra Sverige. Faren Nils kjøpte Arnebø. Så kjøpte han et gammelt hus i Grimstad sentrum som han rev og satte opp igjen her på Arnebø i daværende Fjære kommune. På bildet ser vi Nils, Albin og kona Antonie, samt fem barn.

Foto utlånt av Brita Topland, Hesnes.

Var ikke nordmenn og svensker samme folk og samme stat, når vi altså var i union?

For å si det litt uhøytidelig: Det var ikke rare unionen! Her er noen eksempler:

- Norge var egen stat med egen grunnlov, vedtatt 17. mai 1814.
- Norge hadde egne grenser mot omverdenen, med grensefestninger mot Sverige!
- Norge hadde eget parlament (Stortinget).
- Norge hadde egen regjering med egen statsminister (avdelinger i Kristiania og Stockholm).
- Norge hadde egen sivil forvaltning, kommuner og amt.
- Nordmenn var norske statsborgere, og en svenske som kom til landet, måtte etter en tid i landet søke skriftlig om å bli tildelt statsborgerskap.
- Norge hadde eget forsvar. Fordi militærvesenet i det alt vesentlige var separate, kunne altså de to unionsstatene ruste opp mot hverandre.

En slik svært løs union kalles gjerne en personalunion, bygd opp rundt en felles konge. Når den svenske kongen Oscar 2. passerte grensa til

Mange svensker slo seg ned på Frivoll. Fordi svært få hadde en gård som de kunne leve av, var mange av svenske håndverkere. John Oscar Anderson kom fra Lidköping rundt 1900. Han gikk i skomakerlære hos naboen sin på Frivoll, som også var svensk. Her har de tatt med litt verktøy til ære for fotografen, for å ta et "skomakerbilde" i sitt daglige arbeidsantrekk. Fra venstre Jon Oscar, Jonas Jakobsen (norsk) og Johan Broman.

Foto utlånt av Tore Skorstad, Frivoll.

”Skaregrøm” i storm. August Bengtson var ikke kaptein på skuta da den forliste.

Norge, ble han forvandla til norsk konge. Han skifta fra svensk til norsk uniform, og han snakka norsk! Eller for å si det i dagens mer sportslige sjargong: Norge ville også i unionen ha hatt eget landslag i fotball eller langrenn.

Konklusjonen blir at jo, dette var en ordentlig innvandring, dvs. fremmede statsborgere som slo seg ned i Norge. At en i folketellingene ser tegn på at folk i Norge ikke regna svenskene som et fremmedelement, slik som en så på kvener, samer og mer eksotiske utlendinger, er en annen sak. Svenskene ble ikke regna for å være «av fremmed race», som det het den gangen.

Alt i alt fungerte den løse unionen nokså smertefritt. Fram til 1890 hadde ikke engang det radikale Venstre-partiet unionsoppløsning på programmet. Kravene fra norsk side gjaldt likestilling innenfor unionen, først og fremst hva angikk utenriksstyret. Mye handla om bruk av nasjonale symboler, som flagget og 17. mai-feiringa. En vesentlig politisk konflikt var stattholderembetet, som for nordmenn var et symbol på underordning. Men Oskar II avskaffet dette embetet i 1873 som nyinnsatt konge.

På en slik bakgrunn kan en undre seg litt over den storstilte 100-årsfeiringen i 2005. Var nå dette noe å ta så på vei for? Var ikke 1905 bare en litt stor parentes i norsk historie?

Selvsagt var det ikke slik. Det var nemlig det lille som de to landene hadde felles, som stanga så hardt både mot norske interesser og mot den bølgen av nasjonalisme som dominerte den politiske debatten i Norge og i store deler av Europa mot slutten av 1800-tallet.

”Skaregrøm” i storm.

- Kongen var altså felles, men ble oppfatta som svensk, i alle fall her i Norge.
- Utenriksforvaltningen var felles og hadde sete i Stockholm, med svensk utenriksminister. Et klart tegn på svensk overhøyhet i unionen.
- Det andre fellesbåndet var konsulene, embetsmenn som skulle ivareta unionsrikenes handels- og sjøfartsinteresser rundt om i verden. Der hadde landene i prinsippet en likeverdig stilling, men nordmennene opplevde å bli tilsidesatt når svenske og norske handelsinteresser kolliderte.
- Det var kanskje opphevinga av mellomriksloven i 1895 som var avtrekket for norsk ønske om oppløsning av hele unionen. Denne loven om tollfrihet, innført i 1825, hadde vært positiv for norsk handel og skipsfart. Den svenske historikeren Sten Carlsson kaller avskaffelsen av loven for «en spiker i unionens likkiste».
- Et annet moment i prosessen fram mot unionsoppløsning var selvsagt bølgen av nasjonalisme i Europa på denne tida, som også fikk et sterkt fotfeste i Norge og ble målbåret særlig av partiet Venstre. Folkegrupper som ikke hadde full selvstendighet, utvikla en stadig sterkere nasjonalisme i forhold til kultur og etter hvert til krav om politisk selvstyre.

Politiske holdninger

I 1880-åra ble det danna arbeiderforeninger i Aust-Agder. I 1887 ble Det norske Arbeiderparti stifta ved Ormetjern like utenfor Arendal. Dårlige tider og kamp om arbeidsplassene gjorde det vanskelig for svenskene. De ble oppfatta som norske arbeideres konkurrenter i

Dampskipet "Sørland" ved Odden.
August Bengtson var kaptein her
etter at han hadde vært kaptein på
"Skaregrøm".

matfatet og delvis møtt med kulde. De kom i en klemt situasjon. For de fleste falt det ikke naturlig å engasjere seg politisk, selv om vi finner svenske navn både i Samholdsbevegelsen, Arbeiderpartiet og det unionsfiendtlige Venstre.

Høyrepartiet var unionsvennlig, og mer «spiselig» for mange svensker. I Barbu gikk folk fra den lokale høyreforeningen fra dør til dør og tilbød hjelp til statsborgerskap for sine svenske sympatisører. 190 svensker i Nedenes amt fikk statsborgerskap før valget i 1894, et valg som viste stor framgang for de konservative. Svenskene var en velgergruppe en måtte ta hensyn til. Og de ble utpekt som syndebukker, som «Høires hjelpetropper under fornektelsen av norsk selvstendighet», som Venstre-avisa Agderposten uttrykte det.

Unionsoppløsninga i 1905

Svenskene var en betydelig velgergruppe, også i vårt distrikt. Gjennom unionsstriden fram mot bruddet i 1905 ble svenskene av mange regna som en fare for rikets sikkerhet, en slags «femtekolonne» som kunne undergrave Norges forsvar og Norges sak.

Steinhoggeren Axel Bjørklund bodde på Fevik da unionsstriden tilspissa seg. En dag da han var på vei hjem fra Arendal med elvebåten, overhørte han en samtale mellom en del karer fra Arendal. De hadde fått mye å drikke og var ganske høyrøsta. De var redde for en svensk femtekolonne, og en av dem mente at en enkelt og greit skulle samle sammen svenskene og sende dem tilbake over grensa. Da trådte en tydelig provosert Axel fram. Han argumenterte sterkt for at dette ikke

var noen god løsning. Svenskene her i området hadde familie, de fleste hadde fast arbeid og egen eiendom, og hadde slett ikke noe ønske om å vende tilbake. Dessuten støtta de fleste svenskene Norges sak i unionsstriden. Hvis de skulle bli sendt til Sverige med makt, ville de trolig vende tilbake som soldater. Dette kunne da ingen nordmenn ønske? Storkarene fra Arendal ble tause, men så var det en som trådte fram og sa: «Denne mannen har fanden gale meg rett!»

Særlig foran folkeavstemningen i august avspeilte avisene mistenkeligjøring av svenskene, og avissidene var fulle av formaninger til denne gruppa både fra redaktører og svenske innvandrere. Redaktøren i Grømstadposten var negativ, og mente at når det kom til selve avstemningen, «*kan man alligevel være omtrent sikker på at de samme svensker vil stemme nei*», dvs. mot Norges interesser, mens Grimstad Adressetidende 8. august var mer optimistisk og skrev at det vil være en æressak for svenskene å stemme ja, dvs. støtte Norges sak mot Sverige. Gruppa var utsatt for et kraftig press som fikk mange av svenskene til å innta en nesten demonstrativ norskvennlig holdning. I Arendal rykker skomaker Wahlstrøm inn en notis i Agderposten, der han avkrefter mulige rykter om at han vil stemme nei ved folkeavstemningen. «*Jeg stemmer JA!*»

Det viste seg at svenskene møtte fram like ivrige som andre til avstemningen, og de stemte ikke nei. I hele landet var det 184 nei-stemmer mot 368.208 ja, og i Nedenes amt bare 5 nei-stemmer! Redaktøren i Grimstad Adressetidende mente at de «*smukt har bestaaet Prøven under den paagaende Konflikt*».

Da forholdene etter 1905 var tilbake til det normale, var det lettere å engasjere seg politisk. Bestefar August stemte ikke i 1905. I 1907 søkte han statsborgerskap, meldte seg etter hvert inn i Høyre, og satt bl.a. i skolestyret i Fjære, i de korte periodene han var hjemme fra sjøen. Samtidig var han sterkt involvert i kooperative tiltak, som samvirkelag og bygdemøller, som ofte knyttes til venstresida i norsk politikk.

Nå var det ikke alle som var villige til å akseptere svenskene, heller ikke etter 1905. Sønnen til en av de første svenske innflytterne fortalte om et minne fra 100-årsjubileet for grunnloven 17. mai 1914. Da var han 9 år. Skolen skulle pyntes med blomster og bjørkelauv. Elevene ble sendt ut i skogen for å finne blomster og lauv, men ikke alle. Som eneste svenskebarn i klassen ble 9-åringen nekta av frøken å være med på utsmykningen. Han måtte ikke ødelegge den nasjonale feststemningen. Denne opplevelsen satt dypt i 80-åringen, som fortalte historien med gråten i halsen, 71 år senere!

Kulturelle spor

I dag er de svenske innvandrerne lite synlig i vår lokale kultur. De var ekstremt villige til å assimileres inn det norske samfunnet, og oppga nok mye av sitt eget for å tekkes norske naboer i en spent periode. Men vi finner kulturelle spor i håndverk som steinhogging, i steinindustri, i hagebruk og i elementer i husbygging. Og det ligger vel en og annen matoppskrift fra Båhuslen-kysten i en del Grimstad-hjem, tenker jeg.

Tredje generasjons innvandrere

Det som skjedde mellom 1850 og 1900, er en av mange arbeidsvandringene gjennom historien, som fikk stor betydning for de menneskene som var involvert. I dag går også flyttestrømmen etter arbeid. Men den tar andre veier og følger andre mønstre. Igjen går strømmen fra Sverige til Norge, det vet alle som har vært i Oslo i det siste, der innslaget av svensker i sykepleie, restauranter og butikker er tydelig.

Sjøl er jeg altså tredje generasjons innvandrere. Jeg er ikke alene: Bare ta en titt i telefonkatalogen. I Grimstad finner vi Bjørklund, Broman, Dock, Sjølander, Sjøberg, Lundgren, Haglund, Hedstrøm, Bengtsson, Andersson, Larsson, Buhrmann, Bergmann, Axelsen, Blomberg, Lindgren, Lindstrøm.... Går du østover mot Arendal, er du sikker på å finne Lindquist, Hallberg, Hellgren, Fågelkvist, Sjøstrøm og Hedlund. I tredje eller fjerde generasjon. Mange Anderssoner er borte.... og heter nå Andersen, Olsen, Johansen. O' en har vært borte i et par generasjoner, men er på vei tilbake.

For vi som er etterkommere av disse innvandrerne er stolte av vår herkomst. Og vi tror at det førte til noe positivt at akkurat våre forfedre

Fredrik og bestefar August i åkeren.
Fra Fagervoll.

kom hit. Slik tror jeg etterkommerne etter norske immigranter i USA tenker, og slik håper og tror jeg innvandrerbarn i Norge tenker i dag, enten de kommer fra Sverige, Tyskland, Balkan, Vietnam eller Pakistan.

Min morfar August møtte sin skjebne i her i Grimstad. Han fikk en yrkeskarriere på sjøen, og han møtte Anna Gurine fra Alsand. Derfor ble han værende, og reiste ikke som sin bror og mange andre til Amerika.

Da jeg vokste opp på Ruffen, bodde Anna Gurine på loftet hos oss. Ho var enke med forkle og klein hofte og var utrolig gammel. At August døde 6 år før jeg ble født, gjør at jeg måtte danne bildet av ham gjennom det ho og min mor fortalte, og av det bestemor hadde av minner etter han: bilder, brev, mynter, underlige ting han dro hjem fra turene til fjerne land. Seinere fant jeg dokumenter i sjøfartsarkivene og andre offentlige papirer. Et mangeårig puslespill. Sånn har jeg lært å bli glad i en mann jeg aldri har sett. For barn skal være glade i og stolte av sine bestefedre. Det mener nå jeg.

Anna og August vasker klær. Bildet er tatt på Fagervoll.

Kilder

Folketellingen 1865, 1875, 1891 og 1900.

Passprotokoller.

Muntlige opplysninger fra Loll Bjørklund og Arnold Bjørklund.

Agderposten.

Grimstad Adressetidende.

Grømstadposten.

Familiearkiv.

Litteratur

Bråstad, Kjell J. (1990). Svensker i Aust-Agder på 1800-tallet. Eide Johnsen, Berit og Hans Try (red.). *Arbeidsvandring på Agder*. ADH-serien 20, Kristiansand, 76-102.

Bråstad, Kjell J (2000). Svensk innvandring til Arendalsområdet på 1800-tallet. *Aust-Agder-Arv*, årbok for Aust-Agder-Museet og Aust-Agder-Arkivet, Arendal, 27-66.

Hans Hansen Rep: *Erindringer fra 60 og 70 aarene Slaget paa Grimstad torv og ved Vasbæk bro høsten 1878.*

